

מקרא אני דורש

החידוש בכתוב "והצדיקו את הצדיק גו"

ביאור נפלא בפשט הכתוב "כי יהי ריב גו' ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע" – דבא להורות שגם כאשר ישנו כאן אחד שישאר "רשע" גם לאחר המשפט, צריך להיות "ושפטום"

א. בפרשתנו (כה, א): "כי יהי ריב בין אנשים, ונגשו אל המשפט ושפטום, והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע". וממשיך בפסוק שלאחריו: "והי' אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר".

ובפשטות נראה, שהפסוק הראשון הוא הקדמה בלבד להפסוק השני. והיינו, שהתורה באה להשמיענו דין מלקות, "והי' אם בן הכות הרשע", ולפני כן מקדימה כיצד נעשה רשע – "כי יהי' ריב בין אנשים, ונגשו אל המשפט ושפטום, והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע".

אבל לפי זה, קשה יתור לשון הפסוק:

אם כל כוונת הפסוק היא הקדמה להפסוק הבא (דין המלקות), הי' צריך לקצר ולומר כך: "כי יהי' ריב בין אנשים, ונגשו אל המשפט ושפטום, והי' אם בן הכות הרשע וגו'"; אמנם המלים "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע", הם מיותרים לכאורה, בהיותם מילתא דפשיטא.

ואף אם בנוגע לתיבות "והרשיעו את הרשע" אפשר לפרש בדוחק שהם באים בתור הקדמה ל"והי' אם בן הכות הרשע", שלפני כן מבארת התורה כיצד נעשה רשע – על ידי ש"והרשיעו

לקראת שבת

את הרשע", הרי עדיין קשה: לשם מה נאמר "והצדיקו את הצדיק"?

ב. והנה בספרי על הפסוק למדו מהמלים "והצדיקו את הצדיק" – "צדקהו כדי שלא ילקה". וכמבואר במפרשים, כוונת הספרי היא שצריך לפתוח בזכות: לכל לראש צריך לחפש זכות על הבעל דין, "כדי שלא ילקה", ורק לאחר מכן לדון בעניני רשעות.

אבל קשה לפרש כן בדרך הפשט, כי אין פירושו זה מתיישב (כל כך) בלשון הפסוק:

לפירושו הספרי עולה, שכל הפסוק מדבר על אותו אדם, שבתחילה צריך לחפש זכות עליו, "והצדיקו", ורק אם לא מוצאים אז "והרשיעו"; אולם בפשטות, שני הענינים שבפסוק – "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע" – מדברים על שני אנשים שונים (שני בעלי הריב, שאחד מהם צדיק ואחד מהם רשע).

[אמנם בגמרא (מכות ב, ב. הובא ברמב"ן עה"ת) למדו מפסוק זה דין מחודש, לענין עדים זוממים. והיינו, שהפסוק מדבר על מצב שבו באו עדים זוממין ולפי עדותם הרשיעו את הצדיק; לאחר מכן באו עדים אחרים "והצדיקו את הצדיק" – כלומר: החזירו את הצדיק דמעיקרא לצדקותו הראשונה, וביטלו את עדות העדים המרשיעים; ואז נמצא שהעדים זוממים עצמם הם הרשיעים, ועל זה נאמר "והרשיעו את הרשע, והי' אם בן הכות הרשע" – שעונש העדים זוממין במלקות (כאשר אי אפשר לקיים בהם את דין "כאשר זמם").

אבל בוודאי שקשה להעמיס הלכה זו בפירושו הפסוק לפי דרך הפשט; ובפרט שרשי בפירושו על התורה, שמביא את דברי חז"ל השייכים לפשוטו של מקרא, לא העתיק דרשה זו מן הגמרא, ומשמע דס"ל שאינו שייך לפשט הכתוב].

ג. והנראה לבאר פשוטו של מקרא, שהדגשת הכתוב "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע", אינה (רק) בתור הקדמה להפסוק הבא, "והי' אם בן הכות הרשע", אלא שפסוק זה הוא (גם) ענין לעצמו; ובא הכתוב להורות איך צריכה להיות ההנהגה כאשר "יהי ריב בין אנשים".

וביאור הענין:

מצינו בכמה מקומות, שסכסוך בין שני אנשים – המובא לפני השופט – נקרא בתורה בשם "דבר", וכמו: "כי יהי להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו" (יתרו יח, טז); "מי בעל דברים יגש אליהם" (משפטים כד, יד). אולם כאן מדייקת התורה: "כי יהי ריב בין אנשים" [ולא "כי יהי דבר בין אנשים"].

וההבדל בין "דבר" לבין "ריב" – מובן בפשטות (וראה מלבי"ם כאן):

בכלל, כאשר יש לשני אנשים סכסוך ביניהם שהוא לא בגדר מריבה, הרי אפשר ליישב את

לקראת שבת

ט

הסכסוך ולהביא שלום – או ע"י שהם יתדברו ביניהם, או ע"י שבית דין ימצא פשרה; ואפילו כאשר בית דין פוסקים שרק צד אחד צודק, הרי כיון שגם הצד השני מעוניין סוף סוף בבירור האמת, הרי על ידי פסק הדין נעשה שלום ביניהם, כיון שיש הכרעה בהסכסוך והוא בטל.

וכן הוא דרך התורה, שכשיש חילוקי דעות בין אנשים צריכים לבוא לפני בית דין בשביל בירור האמת, וכאשר בית דין חותכים את הדין הם מקבלים דברי הבית דין. ונמצא שענין המשפט מביא לידי שלום, מאחר ששניהם צדיקים הרוצים לידע האמת ולהתנהג על פי [ואין כאן רשע כלל].

אולם כאשר יש "ריב" בין אנשים, משמעות הדברים שיש כאן אנשי מריבה, שאינם מעוניינים בבירור האמת, אלא מטרתם היא בעצם המחלוקת.

ובזה יובן עומק כוונת רש"י, שכתב: "כי יהי ריב – סופם נגשים להיות אל המשפט. אמור מעתה: אין שלום יוצא מידי מריבה".

ותמהו המפרשים: מה החסרון בכך ש"סופם להיות נגשים אל המשפט"? אדרבה: על ידי שיגשו אל המשפט יהי שלום!

אלא, שזה גופא כוונת הכתוב להשמיענו, שכאשר יש "ריב" – אז גם לאחר המשפט עדיין לא יהי שלום; כי, בשלמא אם הי' מלכתחילה "דבר" ביניהם, סכסוך ומחלוקת בענין מסויים בלבד, אז הי' המשפט מסייע לברר את הענין ולהביא את השלום על כנו – אבל כיון שההתחלה כאן היא בענין של "ריב", "כי יהי ריב בין אנשים", הרי שוב "אין שלום יוצא":

גם לאחרי שנגשים אל המשפט לא יצא מזה שום שלום, כי כיון שיש כאן מטרה של מריבה לשם מריבה, הרי המפסיד בדין ימשיך בריבו גם אחרי פסק הדין.

ד. וזו כוונת התורה בכתוב "כי יהי ריב . . והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע":

כאשר יש משפט שהוא בגדר "דבר", שמטרתו בירור האמת והבאת השלום, אז יכול להיות ששניהם צדיקים, כי גם המפסיד בדין רוצה בבירור האמת; אולם כאשר המשפט הוא בגדר "ריב", אז בהכרח להיות "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע" – המטרה של הפסק דין אינה לברר את האמת באופן ששניהם צדיקים, אלא על כרחך אחד מהם צדיק ואחד מהם רשע, והמטרה של הפסק דין היא לחתוך מיהו הצדיק ומיהו הרשע.

והכתוב בא לחדש, שאף כאשר בית דין רואים מצב של "ריב" [ולא "דבר"], אין להם לטעון שכיון שיש כאן בעל מחלוקת שכל ענינו הוא במריבה הרי אין טעם בכל המשפט וכו' –

אלא גם במצב כזה של "ריב", חל חיוב על בית הדין: "ושפוטם", לחקור בכל פרטי הדבר ולהוציא פסק דין ככל משפט, להרשיע את הרשע ולהצדיק את הצדיק.